דהואיל והניחו אצל דבר המסויים עתיד לזכרו. ולדעת בית הלל אף באופן זה הרי הוא שכחה כל זמן שלא החזיק בו, ומודים בית הלל שאם החזיק בו ואחר כך שכחו שאינו שכחה, כמבואר לקמן מ"ג (רע"ב ד"ה ובית הלל).

משנה ג'-ד'

ח. שנים שהתחילו לאסוף עמרים באמצע שורה, ושכחו עומר, מתי הוא שכחה ומתי לא?

שנים שהתחילו מאמצע שורה של עמרים, זה הפך פניו לצפון וזה הפך פניו לדרום, אם לאחר שהתחילו לעמר דלגו עומר ושכחוהו, הרי זה שכחה, דהוא בכלל מה שאמר הכתוב לא תשוב לקחתו (מ"ד, רע"ב ד"ה שנים וד"ה ושבחו לפניהם). אבל אם כשהפכו פניהם זה לצפון וזה לדרום והתחילו לעמר נשאר עומר אחד ביניהם ושכחוהו, אינו שכחה, לפי ששניהם סמכו זה על זה ומתוך כך נשכח (שם, רע"ב ד"ה ולאחריהם).

ט. יחיד שהתחיל לעמר מראש השורה, ושכח עומר, מתי הוא שכחה ומתי לא, ומדוע?

יחיד שהתחיל מראש השורה ושכח לפניו ולאחריו, שלפניו אינו שכחה, ושלאחריו שכחה, מפני שהוא בבל תשוב (מ"ג ד'). ועל זה אמרו (במ"ג) שראשי השורות העומר שכנגדו מוכיח, דהיינו, כגון שיש כאן עשר שורות של עשר עמרין מסודרין בשורות מצפון לדרום, והתחיל לעמר בראש שורה אחת ושכח עומר אחד לאחריו, הוי שכחה, כיון שעבר ממנו ועימר עומר הסמוך לו הרי הוא בכלל מה שאמר הכתוב לא תשוב לקחתו. אבל אם שכח עומר אחד או שנים בסוף השורה, דהיינו לפניו, והניחם וחזר והתחיל לעמר מתחלת שורה שניה, אינה שכחה, שאין אני קורא בזה לא תשוב, שאני אומר דעתו לעשות שורה אחרת מאותם שהניח ממזרח למערב. וזה מה ששנינו במ"ג העומר שכנגדו מוכיח, שהעומרים של שורות אחרות מוכיחים על אלו שהניח שלא שכחן, שראויין להתחשב עמהן בשורה אחרת (שם, רע"ב ד"ה יחיד).

משנה ה'

י. מה הוא שיעור שכחה בפירות והגידולים השונים?

שני עמרים, שכחה, ושלשה אינן שכחה. שני צבורי זיתים וחרובין שכחה, ושלשה אינן שכחה. שני הוצני פשתן שכחה, ושלשה אינן שכחה (מ"ה).

יא. מה הן הוצני פשתן?

כמו שנעקר הפשתן מן השדה נקרא הוצני, שעומד כמו הוצין (רע"ב ד"ה הוצני).

יב. באלו עוד מתנות עניים מצאנו חילוק בין שנים לשלש?

שני גרגרים פרט, ושלשה אינן פרט. שני שבלים לקט, ושלשה אינן לקט (מ"ה).

יג. האם שיעורים אלו הם לכל הדעות, ומה הסברות בזה?

השיעורים הנ"ל הם כדעת בית הלל. ועל כולן בית שמאי אומרים שהשיעור הוא שלשה לעניים, וארבעה לבעל הבית (מ"ה). וטעמם של בית הלל משום שנאמר לעני ולגר תעזוב אותם, חד לעני וחד לגר, הרי שנים. ובית שמאי דרשו שלשה לעניים וארבעה לבעל הבית, ממה שנאמר לגר ליתום ולאלמנה יהיה, הרי שלשה לעניים (רע"ב ד"ה אלו).

משנה ו'

יד. האם יש שיעור לגודל העומר לענין שכחה?

העומר שיש בו סאתים אינו שכחה, שנאמר לא תשוב לקחתו, עומר שאתה יכול להגביהו כולו כאחת ולשאת אותו על כתפו, יצא זה של סאתים שאי אתה יכול להגביה כולו כאחת (מ"ו, רעיב ד"ה העומר).

טו. שכח שני עמרים שבשניהם יחד יש סאתים, האם היא שכחה?

שכח שני עמרים ובהם סאתים, לדעת רבן גמליאל אינם שכחה והרי הם לבעל הבית, ולדעת חכמים הרי הם שכחה והם לעניים (מ"ו).

טז. איזה טעמים נתנו רבן גמליאל וחכמים לדבריהם?

רבן גמליאל טען לחכמים שהרי מריבוי העמרים מתיפה כוחו של בעל הבית, שהרי שנים שכחה ושלשה אינם שכחה, ואם כן הוא קל וחומר, אט עומר אחד של סאתים אין בו שכחה, קל וחומר ששני עמרים שיש בהם סאתיים שלא יהיה בהם שכחה. וחכמים השיבון לו שאינו דומה, שהטעם שבעומר. שיש בו סאתים אין שכחה הוא מפני שהוא כגדיש, ובגדיש לא שייך שכחה, שנאמר ושכחת עומר, ולא גדיש, מה שאין כן בשני עמרים שהן כשאר עומרים קטנים שיש בהם שכחה (מ"ו, רע"ב ד"ה אמרו לו - ד"ה ככריכות, תפא"י).

משנה ז'

טז. האם יש שכחה בקמה, ומנין?

גם בקמה יש שכחה, ושכחת קמה למדנו ממה שאמר הכתוב ושכחת עומר בשדה, לרבות שכחת קמה (רע"ב ד"ה קמה).

יז. האם יש שיעור בשכחת קמה, ומהו?

קמה שיש בה סאתים, ושכחה, אינה שכחה (מ"ז). שלומדים שכחת קמה משכחת עומר, מה עומר שיש בו סאתים אינו שכחה, אף קמה שיש בה סאתים אינה שכחה. ושכחת קמה למדנו ממה שאמר הכתוב ושכחת עומר בשדה, לרבות שכחת קמה (רע"ב ד"ה קמה).

יח. האם צריך שיהיו בקמה סאתים ממש כדי שלא תהיה בה שכחה, וכיצד משערין זאת?

אפילו אין בה סאתים, אבל היא ראויה לעשות סאתים, אינה שכחה. ואפילו היתה הקמה של שעורים והיתה שדופה עד שנהיו הגרעינים דקות כטופח, שהוא מין קטנית דק מאוד, רואים אותם כאילו הן גסים כשאר שעורים, ואם כשנחשוב אותן גסים כשאר שעורים יהיה בהן סאתים אף על פי שעכשיו שהם שדופות אין בהם סאתים, אינם שכחה (מ"ז, רע"ב ד"ה טופח). אבל בודאי אין משערים שדה של טופח כאילו היה שעורים, אלא משערים אותה כמות שהיא (רע"ב שם).

משנה ח'

יט. שכח עומר או קמה שכחה גמורה, באיזה אופן לא הוי שכחה?

הקמה מצלת את העומר ואת הקמה, שאם היתה קמה שלא שכחה בצד עומר ששכחו, מצלת על העומר, שלא יהיה שכחה, שנאמר כי תקצור ושכחת עומר, עומר שסביבותיו קציר הוי שכחה, ולא עומר שסביבותיו קמה (מ"ח, רע"ב ד"ה הקמה). והוא הדין לקמה, שאם שכח קמה והיו ראשי שבלים שלה מחוברים לקמה אחרת שלא שכחה, הקמה שלא שכחה מצלת על הקמה השכוחה המחוברת אליה, ואינה שכחה (מ"ת, רע"ב ד"ה ואת הקמה).

כ. האם עומר שאינו שכוח יכול להציל על עומר או קמה שכוחים?

העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה, שאם היה עומר שכוח או קמה שכוחה בצד עומר שאינו שכוח, אין העומר שאינו שכוח מציל לא על העומר ולא על הקמה השכוחים (מ"ח, רע"ב ד"ה העומר).

כא. האם יש שיעור לקמה שיכולה להציל?

כל קמה שאינה שכחה מצלת, אפילו קלח אחד (מ"ח).

משנה ט'

כב. האם ובאיזה אופן שכחת סאתים היא שכחה?

היתה סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה, וכן באילן, היתה סאה פירות תלושין אצל סאה מחוברין, או שהיה סאה קמה של שום וסאה קמה של בצלים, או שהיתה סאה שום עקור וסאה שום שאינו עקור, או סאה בצלים עקורים וסאה בצלים שאינן עקורין, ושכחם, אינן מצטרפין לסאתים, אלא של עניים הם (מ"ט, רע"ב ד"ה עקורה - ד"ה והשום). ודעת רבי יוסי שדוקא אם באת רשות העני באמצע, כגון שיש לקט בין סאה לסאה, וכן בכרם יש פרט בין סאה לסאה, אז אינן מצטרפין, ואם לאו, הרי אלו מצטרפין (שם, רע"ב ד"ה אם באת), ואין הלכה כרבי יוסי (רע"ב שם).

כג. האם גם באילן שייך שתפסיק רשות עני באמצע?

בפירות האילן לא תמצא שבאת רשות עני באמצע, שאין לקט ופרט באילן (רע"ב ד"ה אם באת).

כד. היתה סאה תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה, באיזה אופן אינה שכחה?

מה שאמרנו שאינה שכחה הוא דוקא בשכח שניהם, אבל אם שכח עקורה ולא שכח שאינה עקורה, היתה שאינה עקורה מצלת על העקורה שאצלה (מ"ט, רע"ב ד"ה עקורה).

משנה י'

כה. באיזה סוג קצירה אין שכחה, ומדוע?

תבואה שקצרה בעודה לחה כדי להאכיל לבהמה, או שקצרה כדי לאסור בה עומרים אחרים, וכן שומין שלקטן כדי לאגוד בהן שומים אחרים, אין בהם שכחה (מ"י, רע"ב ד"ה שנתנה - ד"ה אגודי), והטעם, שכל אלו נחשבים שעדיין לא היה להם גמר מלאכה, ודבר שלא היה לו גמר מלאכה אין לו שכחה כמבואר סוף פרק חמישי (מלאכ"ש).

כו. אגודות השום והבצלים, האם יש בהם שכחה, ומדוע?

דרך שומין ובצלים שעושים מהן אגודות קטנות וחוזרים ואוגדים בחמש או שש מאלו הקטנות לאגודה אחת, ואם שכח את אותן האגודות הקטנות, אינן שכחה, משום שהוא כמעמר למקום שאינו גמר מלאכה, שמבואר סוף פרק חמישי שאינם שכחה (מ"י, רע"ב ד"ה ואגודות).

כז. האם שייך שכחה בדברים הטמונים בארץ כגון בצלים?

כל הטמונים בארץ, דהיינו דבר שהנאכל ממנו הוא טמון תחת הקרקע, כמו הצנון והבצל והשום והלפת והלוף, לדעת רבי יהודה אין להם שכחה, שנאמר שדך, מה שדה בגלוי אף כל בגלוי, פרט לטמון (מ"י, רע"ב ד"ה רבי יהודה). וחכמים אומרים שיש שכחה אף למינים הטמונים, ומה שדרש רבי יהודה מהמקרא של שדך, אומרים חכמים שכתוב שדך דמשמע גלוי, וכתוב קצירך דמשמע נמי גלוי, הרי זה מיעוט אחר מיעוט, ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, ומרבים את הטמון (שם, רע"ב ד"ה וחכמים). ואין הלכה כרבי יהודה (רע"ב שם).

משנה י"א

כח. הקוצר או מעמר בלילה, האם יש לו שכחה?

הקוצר בלילה או מעמר, יש לו שכחה (מי"א).

כט. הסומא שקצר או עימר, האם יש לו שכחה?

הסומא שקצר או עימר, בין ביום בין בלילה יש לו שכחה (מי"א, רע"ב ד"ה והסומא).

ל. היה מתכוין ללקט את הגסים, האם יש שכחה בדקים, ומה דין הגסים ששכח?

אם היה מתכוין ליטול את הגס הגס, אין לו שכחה אפילו לדקין (מי"א, רע"ב ד"ה אם היה). דהיינו בודאי דלא מיבעיא דלגסים אין שכחה, אלא אפילו לדקים אין שכחה (עיין תוי"ט ד"ה ליטול, תפא"י, מלאכ"ש), וכן מבואר בירושלמי (שם). ולדעת הרא"ש דוקא ברקים אין שכחה, כיון שלא נתכוין להם, אבל בגסים יש שכחה (מלאכ"ש).

לא. התנה בשעת הקצירה שיטול את מה שישכח, האם מועיל תנאו?

אם אמר, הרי אני קוצר על מנת שמה שאני שוכח אני אטול, יש לו שכחה (מי"א), מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה, והמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל (רע"ב ד"ה על מנת).

פרק שביעי

כל זית

משנה א'

א. האם יש שכחה בזיתים?

במשנה מבואר שיש שכחה לזיתים, ודעת רבי יוסי בסיפא שאין שכחה לזיתים, ולדעה אחת בירושלמי רבי יוסי סובר שאין בכלל שכחה לזיתים, ששכחה בזיתים לומדים מגזירה שוה מעומר, ורבי יוסי לא סובר גזירה שוה זו. אמנם לסברא שניה שם גם לרבי יוסי יש שכחה בזיתים, ומה שאמר במשנתינו שאין שכחה לזיתים, הוא על הזמן שבא אדרינוס קיסר והחריב את כל הארץ ולא היו זיתים מצויין, שמחמת חשיבותם הרי הם ניכרים לעצמם ואין בהם שכחה, אבל בזמן שזיתים מצויין מודה רבי יוסי דיש שכחה לזיתים (מ"א, רע"ב ד"ה רבי יוסי, ועיין בביאור הגר"א בשנות אליהו).

ב. שכח למסוק זית, האם ובאיזה אופן אינו נחשב שכחה?

אמרה תורה, ושכחת עומר בשדה, עומר שאתה שוכחו לעולם, יצא עומר שאתה זוכרו לאחר זמן שאינו שכחה (רע"ב ד"ה כל זית). ולכן כל זית שניכר לעצמו, כגון שיש לו שם בשדה לעצמו, ושכחו, אינו שכחה (מ"א).

ג. מה נחשב שיש לזית שם בשדה לעצמו?

אם יש לו שם מחמת שמו או מעשיו או מקומו (מ"א).

ד. מה הוא שם שיש לו מחמת שמו?

זית שיש לו שם בשדה אפילו כזית הנטופה בשעתו, דהיינו שעל שם שהוא נוטף שמן קראו לו נטופה, אף על פי שאינו נוטף בכל שנה, הואיל והעלו לו שם זה על שהוא נוטף בשעתו, אם שכחו אינו שכחה (מ"א, רע"ב ד"ה כזית הנטופה, ועיין בתורעק"א אות ע'). וכן אם קראוהו שפכוני, על שם שזיתיו שופכים שמן הרבה, או בישני, על שם שהוא מבייש כל שאר אילנות מרוב השמן שיוצא ממנו יותר מחביריו, אין בו שכחה (מ"א, רע"ב ד"ה שופכני וד"ה בישני).

ה. מה הוא שם שיש לו מחמת מעשיו?

כגון שהיה זית שהיה עושה זיתים מרובים, ובזה היה ניכר מכל אילנות שבשדה (מ"א, רע"ב ד"ה שהוא עושה).

ו. מה הוא שם שיש לו מחמת מקומו?

כגון שהיה עומד בצד הגת או בצד הפירצה, ובזה היה ניכר מכל אילנות שבשדה (מ"א).

ז. האם יש אופן שאף לזית נטופה או בישני וכיו"ב יש שכחה?

מי שהיו כל זיתיו נטופה או שופכני או בישני יש להם שכחה (רע"ב ד"ה רבי יוסי).

ח. כמה אילנות הרי הם שכחה בזיתים וכמה לא?

בסתם זיתים שנים שכחה, ושלשה אינן שכחה (מ"א), והוא כדעת בית הלל בפ"ו מ"ה ששני עמרים שכחה שלשה אינם שכחה, אבל לדעת בית שמאי שם שלשה שכחה וארבעה אינם שכחה (רע"ב ד"ה שנים).

משנה ב'

ט. זית שנמצא עומד בין שלש שורות של שני מלבנים ושכחו, האם נקרא שכחה, ומדוע?

היו שלש שורות של אילני זיתים ובין שורה ראשונה לשניה ערוגה מרובעת, וכן בין שורה שניה לשלישית, ושכח אילן אמצעי שבשורה האמצעית, אינה שכחה, שהאילנות שסביביו הסתירוהו, והרי זה דומה למה ששנינו לעיל חפוהו בקש או עמדו עניים בנגדו אינו שכחה (מ"ב, רע"ב ד"ה שלש).

י. באיזה זית לא שייך שכחה אף שאין לו שם מיוחד?

זית שיש בו סאתים ושכחו, אינו שכחה (מ"ב).